

Борис Кремінський,

доктор педагогічних наук,
головний науковий співробітник
відділу роботи з обдарованою молоддю,
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»,
ORCID ID 0000-0002-1689-6986
b_kreminskyi@ukr.net

Світлана Мистюк,

завідувач відділу роботи з обдарованою молоддю,
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
obdarovani.iitzo@ukr.net

Людмила Черкаська,

завідувач сектору
відділу роботи з обдарованою молоддю,
ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти»
obdarovani.iitzo@ukr.net

ПРОБЛЕМИ ТА АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ РОБОТИ З ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО ОБДАРОВАНОЮ МОЛОДДЮ

У статті розглянуто проблеми роботи з інтелектуально обдарованою молоддю. Серед найбільш важливих та складних проблем виокремлено падіння престижності інтелектуальної праці, недостатній рівень доступу до повноцінного навчання у сільській молоді, відтік молоді за кордон та низький рівень фінансування освітніх потреб в цілому і роботи з обдарованою молоддю зокрема. Одним з найбільш важливих і перспективних напрямків розвитку роботи з обдарованою молоддю визначено створення умов і мотивації до інтелектуальних та наукомістких видів діяльності обдарованих молодих людей. Особливо актуальним цей напрям діяльності є стосовно молоді з сільських регіонів.

Грунтуючись на аналізі причин наявних труднощів, виокремлено і описано п'ять основних аспектів проблеми роботи з інтелектуально обдарованою молоддю, а саме: фінансовий (матеріальний), організаційний, науково-методичний (змістовий), психолого-педагогічний, соціальний або мотиваційний. Зазначено, що усі перелічені аспекти є настільки тісно взаємопов'язаними, що їх виокремлення та роздільне описання є досить умовними.

Основними шляхами успішної роботи з інтелектуально обдарованою молоддю є:

- Максимальне використання можливостей інформаційно-комунікаційних, комп'ютерних та інших сучасних технологій.*
- Популяризація інтелектуальних змагань як престижних заходів, що сприяють зростанню інтелектуального потенціалу нації.*
- Проведення різноманітних масових інтелектуальних змагань для школярів у спосіб та у формі максимально доступній для учнів з сільської місцевості.*
- Підготовку та перепідготовку кваліфікованих кадрів, спеціалізацією яких є робота з обдарованою молоддю.*
- Створення в регіонах спеціалізованих профільних (багато профільних) навчальних закладів інтернатного типу для розвитку здібностей і обдарувань сільських дітей.*

– Визначення науково обґрунтованих загальних критеріїв відбору дітей для навчання в закладах для обдарованих.

– Організацію кваліфікованого та широкого відбору сільських дітей для здобуття освіти у спеціалізованих профільних навчальних закладах.

– Організацію на базі провідних навчальних центрів широкої та потужної мережі дистанційного та заочного навчання сільської молоді.

Ключові слова: інтелектуальна обдарованість, здібності, робота, молодь, мотивація, навчання.

Борис Креминский, Светлана Мистюк, Людмила Черкасская. Проблемы и актуальные направления работы с интеллектуально одаренной молодежью

В статье рассмотрены существующие проблемы работы с интеллектуально одаренной молодежью. Среди наиболее важных и сложных проблем выделены падение престижности интеллектуального труда, недостаточный уровень доступа к полноценному обучению у сельской молодежи, отток молодежи за рубеж и низкий уровень финансирования образовательных потребностей в целом и работы с одаренной молодежью в частности. Одним из наиболее важных и перспективных направлений развития работы с одаренной молодежью определено создание условий и мотивации к интеллектуальным и наукоемким видам деятельности одаренных молодых людей. Особенно актуальным это направление деятельности является в отношении молодежи из сельских регионов.

Основываясь на анализе причин существующих сложностей, выделены и описаны пять основных аспектов проблемы работы с интеллектуально одаренной молодежью, а именно: финансовый (материальный), организационный, научно-методический (содержательный), психолого-педагогический, социальный или мотивационный. Отмечено, что все перечисленные аспекты настолько тесно взаимосвязаны, что их выделение и раздельное описание являются достаточно условными.

Основными путями успешного развития работы с интеллектуально одаренной молодежью есть:

– Максимальное использование возможностей информационно-коммуникационных, компьютерных и других современных технологий.

– Популяризация интеллектуальных соревнований как престижных мероприятий, способствующих росту интеллектуального потенциала нации.

– Проведение различных массовых интеллектуальных соревнований для школьников способом и в форме максимально доступной для учащихся из сельской местности.

– Подготовка и переподготовка квалифицированных кадров, специализацией которых является работа с одаренной молодежью.

– Создание в регионах специализированных профильных (многопрофильных) учебных заведений интернатного типа для развития способностей и дарований сельских детей.

– Определение научно обоснованных общих критериев отбора детей для обучения в заведениях для одаренных.

– Организация квалифицированного и широкого отбора сельских детей для получения образования в специализированных профильных учебных заведениях.

– Организация на базе ведущих учебных центров широкой и мощной сети дистанционного и заочного обучения сельской молодежи.

Ключевые слова: интеллектуальная одаренность, способности, работа, молодежь, мотивация, обучение.

Borys Kreminskyi, Svitlana Mystyuk, Lyudmyla Cherkaska. Problems and current directions of work with intellectually gifted youth

The article considers the existing problems of working with intellectually gifted youth. Among the most important and complex problems are the decline in the prestige of intellectual

work, insufficient access to full – fledged education among rural youth, the outflow of young people abroad and the low level of funding for educational needs in general and work with gifted youth in particular. One of the most important and promising areas of development of work with gifted youth is the creation of conditions and motivation for intellectual and knowledge-intensive activities of gifted young people. This area of activity is particularly relevant for young people from rural regions.

Based on the analysis of the causes of existing difficulties, five main aspects of the problem of working with intellectually gifted youth are identified and described, namely: financial (material) aspect, organizational, scientific and methodological (content), psychological and pedagogical, social or motivational aspect. It is noted that all these aspects are so closely interrelated that their isolation and separate description are very conditional.

The main ways of successful development of work with intellectually gifted youth are named:

– Maximum use of the capabilities of information and Communication, Computer and other modern technologies.

– Popularization of intellectual competitions as prestigious events that contribute to the growth of the intellectual potential of the nation.

– Conducting various mass intellectual competitions for schoolchildren in a way and in a form that is as accessible as possible for students from rural areas.

– Training and retraining of qualified personnel specializing in working with gifted youth.

– Creation of specialized (multidisciplinary) residential educational institutions in the regions to develop the abilities and talents of rural children.

– Determination of scientifically based general criteria for selecting children to study in institutions for the gifted.

– Organization of qualified and broad selection of rural children for education in specialized educational institutions.

– Organization of a wide and powerful network of distance and distance learning for rural youth on the basis of leading training centers.

Key words: *intellectual giftedness, abilities, work, Youth, motivation, training.*

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. Природним прагненням кожної незалежної держави є зміцнення власного інтелектуального потенціалу, основою якого є навчання та наукова діяльність. Рівень розвитку науки в державі визначає перспективи її технічного, економічного, громадсько-політичного, культурного розвитку і водночас визначається ставленням до освіти і підтримкою науки державою. Виростити власних інтелектуалів – справа копітка, багатогранна і довготривала.

В Україні тривалий час традиційно приділялася значна увага пошуку, вихованню та підтримці талановитої і обдарованої молоді, створена та поки що функціонує на державному рівні відповідна система. Зазначена підтримка обдарованих є особливо важливою з точки зору створення умов для розвитку природних здібностей і задоволення пізнавальних потреб та інтересів молоді.

На жаль, в останні роки відчувається тенденція до зменшення інтересу держави до проблем обдарованої молоді. Займатися цими питаннями стало «не модно», а процеси майже масового виїзду молоді за кордон розглядаються, як природні. Особливе занепокоєння з точки зору перспектив розвитку нації викликає те, що кількість тих молодих людей, які повертаються в Україну, є у десятки разів менша, ніж тих, що залишаються жити і працювати за кордоном. Причому, як правило, не повертаються найосвіченіші, найталановитіші і найперспективніші, оскільки за кордоном їм роблять значно більш привабливі пропозиції, ніж ті, на які вони можуть розраховувати вдома.

Аналіз основних документів і публікацій, що стосуються зазначеної проблеми.

Змістовими, педагогічними, психологічними, методичними та іншими науковими аспектами забезпечення роботи з обдарованою молоддю в Україні займалися, зокрема, Ю. Гільбух [1], Б. Кремінський [3; 4], В. Моляко [2], О. Музика [2; 4] та багато інших педагогів і психологів. У 1992 році урядом України була затверджена програма пошуку, навчання і виховання обдарованих дітей та молоді «Творча обдарованість», головною метою якої була розробка та впровадження ефективних методичних засобів і технологій навчання, виховання та самовдосконалення обдарованих дітей і молоді, створення умов для гармонійного розвитку особистості. Державною національною програмою «Освіта», прийнятою у 1993 році, передбачалось, зокрема, створити державну систему добору і навчання талановитої молоді. З метою виконання запланованого у 1995 році було розроблено державну Національну програму «Освіта України – ХХІ століття», а з 1996 року робота з обдарованою молоддю протягом десятиріч здійснювалась і фінансувалась у рамках виконання Національної програми «Діти України» та інших державних програм, спрямованих на організацію і забезпечення роботи з обдарованою молоддю в Україні, що регулярно затверджувалися урядом. Зараз зазначена робота здійснюється у межах державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки.

Мета статті полягає у тому, щоб ґрунтуючись на результатах аналізу обставин та причин виникнення сучасних проблем, що ускладнюють роботу з обдарованою молоддю, визначити та описати шляхи, методи і напрями подальшої діяльності, спрямованої на реформування та розвиток роботи з інтелектуально обдарованою молоддю в Україні.

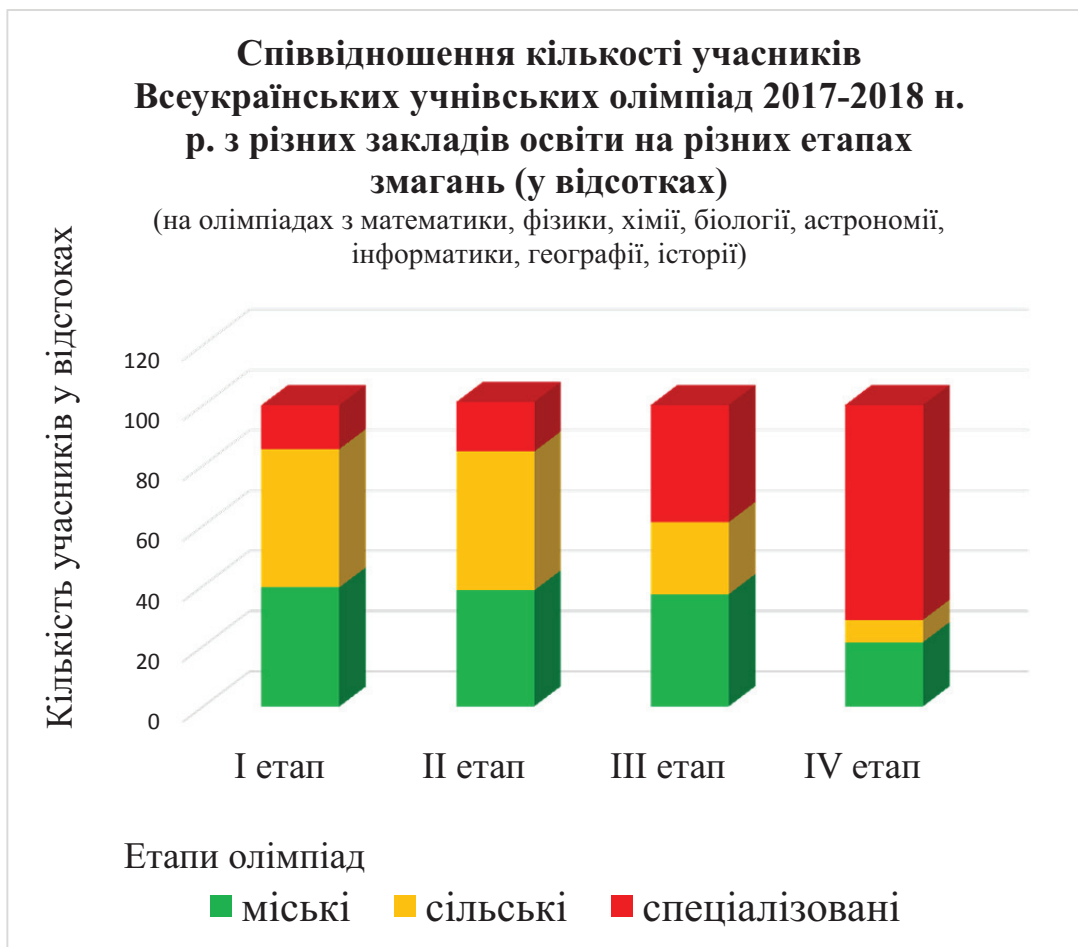
Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Зроблено, безумовно, багато, але, на жаль, в останні роки, перш за все через брак фінансування, темпи роботи дещо знижено, а багато корисних, розумних починань так і залишилось нереалізованими до кінця.

З об'єктивних і суб'єктивних причин у особливо скрутному становищі щодо можливостей і перспектив інтелектуального розвитку, здобуття освіти належного рівня і профілю та долучення до заняття науковою діяльністю виявилась сільська молодь. Мусимо констатувати, що зараз реалізувати свої здібності, здобути освіту обдарованій дитині з села стало ще важче, ніж було раніше. Неприємно, але факт. На тлі загального падіння престижу високоінтелектуальної, зокрема наукової, праці зниження можливостей і мотивації здобуття якісної освіти сільськими дітьми ставить під загрозу стабільність майбутнього розвитку нашої держави. Адже не треба забувати, що значна частина тих, хто зараз перебуває у верхніх ешелонах влади, особливо старшого покоління, – вихідці із села, багато академіків, письменників, ректорів університетів тощо народилися у селі. Отже, з одного боку, наведені факти свідчать, що діти з села не менш обдаровані, ніж міські діти, водночас, з іншого боку, сучасна статистика досягнень учнів на різноманітних інтелектуальних змаганнях свідчить про те, що досягнення сільських учнів істотно скромніші, ніж їх однолітків, які проживають і навчаються у містах або крупних населених пунктах.

Показовими, на нашу думку, є результати участі школярів у різних етапах Всеукраїнських учнівських олімпіад з навчальних предметів. Зауважимо, що учасниками кожного наступного етапу мають право бути лише переможці попереднього етапу змагань. На діаграмі 1 можна побачити, що у кожному наступному етапі змагань кількість (відсоток) учасників з сільських шкіл зменшується, але збільшується кількість (частка) учасників і переможців зі спеціалізованих середніх закладів освіти, майже всі з яких розташовані в обласних центрах або містах з досить потужною науково-освітньою базою (функціонують гімназії, ліцеї, університети або їхні філіали, спеціалізовані наукові лабораторії тощо).

Діаграма 1

Водночас співвідношення кількості переможців IV (фінального) етапу (тобто етапу, що проходить на державному рівні) Всеукраїнських учнівських олімпіад навіть важко зобразити у вигляді діаграми, оскільки з кожної сотні учасників змагань переможцями з числа учнів, які навчаються у сільській місцевості, стають одиниці, та й ті, як правило, виборюють дипломи третього і зрідка другого ступеня. На жаль, з кожним наступним роком указані негативні тенденції лише посилюються, кількість учасників інтелектуальних змагань з сільської місцевості та регіонів, віддалених від потужних наукових та освітніх центрів, лише зменшується, а результати їх виступів погіршуються.

Також варто додати, що серед учасників Міжнародних учнівських олімпіад практично зовсім немає дітей із села. Лише порівняно невелика кількість школярів, які після восьмого або дев'ятого класу вступають до Українського фізико-математичного ліцею Київського національного університету імені Тараса Шевченка або подібних навчальних закладів обласного підпорядкування, отримують реальну перспективу і можливість набуття знань, умінь та розвитку своїх здібностей до настільки високого рівня, що дозволяє претендувати та виборювати право участі в Міжнародних олімпіадах у складі збірних команд України. Але, на жаль, кількість сільських учнів, які отримують таку можливість, досить обмежена, самі вони, виїжджаючи на навчання, змушені залишати рідні домівки, а для школярів, які навчаються у звичайних сільських школах, такий високий рівень підготовки та інтелектуального розвитку залишається недосяжним, оскільки сільським дітям бракує, по-перше, відповідної широкої наукової інформації, доступ до якої все ще залишається обмеженим,

по-друге, вчителів високого рівня кваліфікації, а по-третє, відповідного кола спілкування з однолітками, які мають схожі пізнавальні потреби, інтереси та цілі навчання.

Реалізація проголошеного Міністерством освіти і науки України курсу на інтенсивну комп'ютеризацію сільських шкіл з обов'язковим підключенням до повноцінної мережі Інтернет є дуже важливим аспектом реформування освіти, що з часом дозволить істотно покращити доступ обдарованих та зацікавлених сільських школярів до різноманітної наукової, науково-технічної та прикладної інформації світового рівня. Застосування нових інформаційних технологій дозволить певною мірою вирівняти умови навчання та розвитку здібностей сільських та міських учнів. Але треба враховувати ще один надзвичайно важливий аспект роботи з обдарованими сільськими дітьми: у суспільстві склався і досить міцно закріпився хибний стереотип про те, що діти з села мають пов'язувати свою долю саме із сільським господарством, а відтак вони, перш за все, повинні здобувати професії агронома, ветеринара, механізатора тощо. Звичайно, розвиток сільського господарства є дуже важливою державною справою, особливо в Україні зараз. Але ж нормальний розвиток та існування села неможливі без висококваліфікованих лікарів, вчителів, працівників сфери культури та побуту тощо.

Як вже зазначалося, у селі народжується не менше талановитих та обдарованих дітей, ніж в місті. Водночас, якщо враховувати, що майже дві третини населення України проживає в сільській місцевості та невеликих містечках, то стає зрозуміло, що робити ставку на розвиток інтелектуального потенціалу нації за рахунок лише (або в основному) молоді з великих міст, де об'єктивно умови для розвитку здібностей кращі, було б не лише нерозумно та недалекоглядно, але й злочинно безвідповідально перед майбутніми поколіннями народу України. І тут ми знову стикаємося з проблемою мотивації, тобто наявністю суб'єктивного бажання інтелектуального розвитку. На жаль, відповідне бажання, як і престиж інтелектуальної праці, з року в рік лише зменшуються, і цю тенденцію швидко і простими заходами змінити неможливо.

Отже, однією з найбільш актуальних проблем і перспективних напрямків розвитку роботи з обдарованою молоддю в Україні є створення умов і стимулів, посилення мотивації молоді, особливо обдарованих молодих людей з сільських регіонів, до інтелектуальних та наукомістких видів діяльності.

Непогані результати, яких українські школярі з року в рік досягають на Міжнародних інтелектуальних змаганнях, однак, зовсім не означають, що система освіти в Україні позбавлена суттєвих недоліків, проблем та не має потреби суттєвого удосконалення змісту і методів навчання. Як свідчить наш багаторічний досвід, проблеми, пов'язані з підготовкою школярів до Міжнародних змагань, віддзеркалюють труднощі та недоліки, що існують у системі роботи з обдарованою молоддю та в освіті в цілому і зумовлені здебільшого глобальними проблемами сучасного суспільства.

На основі аналізу причин наявних труднощів, ми вирізняємо п'ять головних аспектів проблеми роботи з інтелектуально обдарованою молоддю, а саме: фінансовий (матеріальний), організаційний, науково-методичний (змістовий), психолого-педагогічний, соціальний або мотиваційний. Причому усі зазначені аспекти є настільки тісно взаємопов'язаними, що їх виокремлення та роздільне описання є досить умовними.

У сучасних умовах, на жаль, аспект матеріального забезпечення відіграє якщо не вирішальну, то дуже важливу роль в організації масової роботи з обдарованими і талановитими школярами. По-перше, лише після вирішення проблем фінансування тих чи інших заходів, спрямованих на розвиток здібностей обдарованих дітей, з'являється можливість переходу до вирішення організаційних, змістових, педагогічних та інших питань, пов'язаних з на-

вчанням та розвитком школярів. Але існує інша, ще більш важлива проблема, пов'язана з вирішенням питань матеріального забезпечення не лише проведення певних заходів, але питань існування (життя) самих обдарованих молодих людей. Останнім часом істотно посилилось соціальне розшарування у суспільстві, матеріальний стан родин різних учнів може різко відрізнятися. Відповідно, витрати на участь в інтелектуальних заходах, наприклад, інтелектуальних змаганнях, цілком доступні для одних учнів, можуть виявитися зовсім непосильними для інших учасників, тобто матеріальна нерівність може суттєво впливати на перспективи інтелектуального розвитку та досягнення учнів, що з педагогічної точки є неприйнятним, але практично реальним. Наприклад, щоб підготуватися та брати участь у Всеукраїнських турнірах, кожному члену команди фактично обов'язково треба мати досить потужний комп'ютер (ноутбук), який є засобом виконання завдань і без якого ніяка обдарованість не допоможе перемогти у змаганні. Обдаровані і талановиті діти родин з невеликим матеріальним статком потрапляють в умови, коли навіть при великому бажанні вони не завжди можуть реалізувати власні здібності та схильності. Дуже прикро, якщо через брак коштів дитина не має можливості проявити себе, задовольнити власні пізнавальні інтереси, займатися цікавою, корисною справою, до якої має здібності і бажання.

Інколи виникають ситуації, коли батьки окремих учасників інтелектуальних змагань виступають «спонсорами», «ненав'язливо» претендуючи на певні преференції для своїх дітей. Зрозуміло, що такі проблеми теоретично не мають і не повинні мати стосунку до роботи з обдарованою молоддю, але на практиці суттєво ускладнюють забезпечення принципів справедливості і об'єктивності ставлення до учнів.

Наявність і зміст організаційного аспекту роботи з інтелектуально обдарованою молоддю зумовлені необхідністю практичного втілення форм і методів розвитку здібностей учнів, реалізації відповідних заходів тощо. В Україні створена та розвивається мережа закладів, де навчаються обдаровані діти. У системі освіти працює досить багато творчих вчителів, які знають що і як треба робити для зацікавлення учнів, розкриття та розвитку їх здібностей. Важливим завданням організаторів освітнього процесу є створення умов та забезпечення матеріально-технічних, методичних, побутових тощо потреб функціонування навчального процесу, коли школярі зможуть ефективно навчатися, а вчителі максимально повно передавати свої знання та вміння.

Науково-методичний (змістовий) аспект пов'язаний із наповненням процесу навчання і відповідних заходів конкретним змістом, а також із задоволенням пізнавальних потреб та інтересів молодих людей. Дотепер в Україні не існує чітких науково обґрунтованих і унормованих загальних критеріїв відбору дітей для навчання в закладах для обдарованих. Не існує також певних норм щодо визначення особового складу педагогічних працівників, які повинні працювати в закладах нового типу. На жаль, непоодинокими є випадки, коли науковці-викладачі вищих навчальних закладів з дуже високим рівнем фахових знань виявлялись неспроможними ефективно працювати у загальноосвітніх навчальних закладах, перш за все через брак методичних і дидактичних знань та досвіду роботи з підлітками. Проблема підготовки та перепідготовки кадрів для ліцеїв, коледжів, гімназій, навчально-виховних комплексів тощо ні педагогічними інститутами, ні інститутами післядипломної педагогічної освіти також поки що не розв'язана повною мірою.

Психолого-педагогічний аспект відображає власне сам процес навчання або здійснення інших заходів, пов'язаних із набуттям учнями знань, умінь, навичок та розвитком відповідних інтелектуальних здібностей. Актуальними та важливими є питання психологічної адаптації й становлення школяра в колективі в умовах інтелектуальної конкуренції, коли його однокласники, також здібні учні, прагнуть стати лідерами, пере-

можцями інтелектуальних змагань – олімпіад, конкурсів, турнірів тощо. Необхідною є психологічна підготовка учнів до можливої поразки (наприклад, на змаганнях тощо), створення умов для психологічної стабілізації, врівноваженості дитини, виховання її волі, упевненості в собі і водночас здатності до самоаналізу та критичного сприйняття дійсності.

Соціальний або мотиваційний аспект роботи з інтелектуально обдарованою молоддю втілює так би мовити найбільш сучасні і дуже актуальні питання зацікавлення молодих людей певними видами інтелектуальної діяльності, стимулювання інтересу та усвідомлення потреби, практичної цінності і престижності інтелектуальної діяльності тощо. Останнім часом на освітні процеси все більше впливають соціальні умови життя в державі. Потреба здобуття освіти, міцних знань повинна бути соціально зумовлена. На жаль, діти із матеріально забезпечених родин, які мають можливість здобувати платну освіту, досить часто не мають бажання вчитись, оскільки вони вже матеріально забезпечені і не бачать потреби у здобутті освіти, розвитку своїх інтелектуальних здібностей, адже престиж інтелектуальної праці досить низький, а сумлінна праця зараз не гарантує досягнення успіху і добробуту в житті. Водночас діти з бідних родин в сучасних умовах переважно платної вищої освіти часто не мають можливості здобути освіту бажаного фаху, що відображає існування певних «соціальних ножиць».

У певному сенсі зазначений аспект є рушієм розвитку роботи з обдарованою молоддю, оскільки в основі будь-якої діяльності лежить її потрібність, соціальна значущість і, як наслідок, суб'єктивне бажання її виконання.

Недостатньо мати хороше зерно, треба обов'язково мати або створити відповідний ґрунт, де це зерно б проросло, зійшло, дало врожай і, відповідно, нові, ще кращі зерна. Аналогічно, дуже важливим є створення умов для розвитку талантів, здібностей, схильностей, інтересів для всіх дітей змалечку, де б вони не мешкали, незалежно від їх походження, матеріальних статків, соціального статусу родини, національної або мовної приналежності тощо.

Усвідомлюючи проблематичність практичного забезпечення рівноцінних умов для навчання та розвитку здібностей дітей з різних прошарків суспільства, одним із шляхів підтримки та розвитку здібностей обдарованої молоді з сільських та віддалених регіонів, а також талановитих дітей із незаможних родин ми бачимо у продовженні та поширенні практики створення державних різнопрофільних спеціалізованих навчальних закладів інтернатного типу для розвитку здібностей обдарованих дітей. Створення обласних (регіональних) закладів для розвитку здібностей обдарованих дітей видається дуже перспективним напрямком реформування середньої освіти. У таких закладах за державний кошт обдаровані учні повинні мати змогу повноцінно жити, навчатись, спілкуватись та зростати інтелектуально, духовно, фізично. Прикладом такого сучасного закладу для обдарованих дітей є Український фізико-математичний ліцей Київського Національного університету імені Тараса Шевченка. Щорічно до ліцею здійснюється конкурсний набір учнів восьмих і дев'ятих класів з усіх регіонів України. Більшість з тих, хто претендує на навчання, є обдарованими дітьми з села. Після закінчення ліцею значна частина його випускників вступають до Київського Національного університету імені Тараса Шевченка, у лабораторіях якого вони мають змогу вести науково-дослідницьку роботу ще навчаючись у ліцеї.

Потужним стимулом створення інтересу до навчання є різноманітні змагання. Секрет привабливості інтелектуальних змагань, що робить їх масовими, зокрема, полягає в їх різноманітності. Дуже важливо, щоб кожна дитина мала можливість знайти цікаву і корисну справу до душі.

При всьому розмаїтті інтелектуальних змагань для школярів, які проводяться в Україні на державному рівні, можна виділити три основні форми: олімпіади, конкурси (зокрема науково-дослідницьких робіт), турніри.

Метою проведення інтелектуальних змагань є, з одного боку, надання можливості обдарованим, творчим школярам проявити себе, розкрити свої здібності, а з іншого боку – прагнення до перемоги у змаганнях зумовлює необхідність набуття знань, тобто стимулює інтерес до навчання, робить процес набуття знань та вмінь більш усвідомленим і головне – бажаним.

Загальноосвітніми та вищими навчальними закладами різних форм власності проводяться власні олімпіади та конкурси, але, як свідчить досвід нашої роботи, більшість цих змагань спрямована на заохочення та зацікавлення учасників вступати до певного конкретного навчального закладу через надання певних преференцій при вступі шляхом перевірки набутих учнями знань та вмінь і відповідної їх конкурсної оцінки. Іншими словами, не применшуючи важливості та користі зазначених змагань, за змістом вони більше схожі на виконання складних контрольних робіт, аніж на дійсно інтелектуальні конкурси.

Всеукраїнські (державні) олімпіади в Україні проводяться вже понад півстоліття і мають сформовані традиції та високий науковий рівень.

Олімпіади, конкурси, турніри є змаганнями різними за своєю формою і змістом і, відповідно, вимагають від учасників різних за формою виявлення знань, умінь та схильностей до різних видів інтелектуальної діяльності, але спільним для Всеукраїнських інтелектуальних змагань є творчий, розвивальний характер завдань, що пропонуються школярам.

Прикладами проведення інших масових інтелектуальних змагань для школярів є мовно-літературний конкурс імені Тараса Шевченка, Міжнародний математичний конкурс «Кенгуру», Всеукраїнські учнівські конкурси: з фізики «Левеня», з історії «Лелека», з інформатики «Бобер» та інші, у яких щорічно бере участь українська молодь різних вікових категорій, значна частина з яких проживає у сільській місцевості.

Іншим напрямком успішної організаційної роботи з обдарованою сільською молоддю є організація мережі дистанційного навчання на базі провідних вищих і кращих загальноосвітніх навчальних закладів України.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. На сьогодні основними проблемами роботи з обдарованою молоддю є створення мотивації до навчання, розвитку здібностей, реалізації власного інтелектуального потенціалу, зацікавлення молоді у здобутті знань і вмінь та створення умов рівного вільного доступу до високоякісного навчання.

Основними шляхами вирішення зазначених проблем та, відповідно, досягнення поставленої мети роботи з інтелектуально обдарованою молоддю ми вважаємо:

– Максимальне використання можливостей інформаційно-комунікаційних, комп'ютерних та інших сучасних технологій.

– Популяризація інтелектуальних змагань як престижних заходів, що сприяють зростанню інтелектуального потенціалу нації.

– Проведення різноманітних масових інтелектуальних змагань для школярів у спосіб та у формі максимально доступній для учнів з сільської та віддаленої місцевості.

– Підготовка та перепідготовка кваліфікованих кадрів, спеціалізацією яких є робота з обдарованою молоддю.

– Створення в регіонах спеціалізованих профільних (багато профільних) навчальних закладів інтернатного типу для розвитку здібностей і обдарувань сільських дітей.

– Визначення науково обґрунтованих загальних критеріїв відбору дітей для навчання в закладах для обдарованих.

– Організація кваліфікованого та широкого відбору сільських дітей для здобуття освіти у спеціалізованих профільних навчальних закладах.

– Організація на базі провідних навчальних центрів широкої та потужної мережі дистанційного та заочного навчання сільської молоді.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гільбух Ю.З. Розумово обдарована дитина. Психологія, діагностика, педагогіка: пер. з рос. / Ю. З. Гільбух. Київ: Віпол, 1993. 75 с.

2. Здібності, творчість, обдарованість: теорія, методика, результати досліджень: Кол. моногр. / Держ. фонд фундам. досягн. М-ва освіти і науки України; ред.: В. О. Моляко, О. Л. Музика. Житомир: Рута, 2006. 320 с.

3. Кременський Б.Г. Теорія і практика роботи з інтелектуально обдарованою учнівською і студентською молоддю з фізики: монографія / Б. Г. Кременський. Київ: Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова, 2011. 421 с.

4. Психологія обдарованості // Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України: Том VI. Випуск 14. Київ-Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2018. 436 с.

REFERENCES

1. Hilbukh Yu.Z. Rozumovo obdarovana dytyna. Psykholohiia, diahnostyka, pedahohika: per. z ros. / Yu. Z. Hilbukh. Kyiv: Vipol, 1993. 75 s. [in Ukrainian].

2. Zdibnosti, tvorchist, obdarovanist: teoriia, metodyka, rezultaty doslidzhen: Kol. monohr. / Derzh. fond fundam. dosiahn. M-va osvity i nauky Ukrainy; red.: V. O. Moliako, O. L. Muzyka. Zhytomyr: Ruta, 2006. 320 s. [in Ukrainian].

3. Kremynskyi B.G. Teoriia i praktyka roboty z intelektualno obdarovanoi uchnivskoiu i studentskoiu moloddu z fizyky: monohrafiia / B. H. Kremynskyi. Kyiv: Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova., 2011. 421 s. [in Ukrainian].

4. Psykholohiia obdarovanosti // Aktualni problemy psykholohii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psykholohii imeni H. S. Kostiuka NAPN Ukrainy: Tom VI. Vypusk 17. Kyiv-Zhytomyr: Vyd-vo ZhDU im. I. Franka, 2018. 306 s. [in Ukrainian].